

ԱՊԱՑՈՒՅՑՆԵՐ ԿԵՂԾԵԼՈՒ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ԵՎ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱՆՆԴԻՐՆԵՐԸ

Էմմա Ավագյան

*ԵՊՀ քրեական դատավարության և կիրմինալիստիկայի ամբիոնի
կիրմինալիստիկայի կաբինետի ավագ լաբորանտ,
<< հատուկ քննչական ծառայության քննչական աշխատանքների
կազմակերպման կատարելագործման բաժնի գլխավոր մասնագետ*

Յուրաքանչյուր պետության իրավական համակարգում առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում արդարադատության պատշաճ իրականացումը: Արդարադատության իրականացման ճանապարհով ապահովվում են երկրում առկա հասարակական հարաբերությունները, վերականգնվում են անձանց խախտված իրավունքները, ինչպես նաև մեղավորները ենթարկվում են պատասխանատվության: Քաղաքացիական, վարչական կամ քրեական գործերով արդարադատություն իրականացնելու նպատակով օրինական, հիմնավորված և արդարացի որոշումներ կայացնելու համար դատարանը հիմնվում է գործում առկա հավաստի և բավարար ապացույցների համակցության վրա: Հետևաբար, արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործությունների շարքում առավել մեծ վտանգավորություն ներկայացնող հանցագործություններից պետք է առանձնացնել հատկապես ապացույցներ կեղծելը: Վերջինիս վտանգավորությունը այն է, որ կեղծ ապացույցները ընդունվում են որպես իրական, և դրանց հիման վրա դատարանի կայացրած վճիռը, դատավճիռը կամ որոշումը արտաքննապես կարող են հիմնավոր թվալ: Սակայն արդյունքում քրեական պատասխանատվության կարող է ենթարկվել անմեղ ածը, մեղավորը՝ ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, կարող են տեղի ունենալ ապօրինի կալանավորում, կայացվել անարդար վճիռ, դատավճիռ, դատական այլ ակտ կամ առաջանալ հանրորեն վտանգավոր այլ հետևանքներ:

Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի (այսուհետ՝ Օրենսգրք) հոդված 349-ի առաջին մասը պատասխանատվություն է սահմանում քաղաքացիական կամ վարչական դատավարության գործով գործին մասնակցող անձի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից ապացույցներ կեղծելու համար, իսկ երկրորդ մասը՝ հետաքննություն կատարող անձի, քննիչի, դատախազի կամ պաշտպանի կողմից քրեական գործով ապացույցներ կեղծելու համար:

Հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի վերլուծությունից հասկանալի է դառնում, որ այն դրսևորվում է իրական ապացույցները կեղծ, իրականությանը չհամապատասխանող ապացույցներով փոխարինելով կամ եղած ապացույցներում կեղծում կատարելով: Քննարկվող հանցակազմի օբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է գործողությանը, այսինքն՝ հանցավորն ակտիվ գործողությունների միջոցով փորձում է հասնել իր հանցավոր նպատակին: Սակայն, մեր կարծիքով, հոդվածի դիսպոզիցիայում նշված արարքը հնարավոր է իրականացնել նաև անգործության միջոցով: Օրինակ՝ երբ վարույթ իրականացնող մարմինը ձեռք է բերում իրեղեն ապացույցներ և դրանք ժամանակին չի ուղարկում փորձաքննության, որի պատճառով եղած հետքերը փո-

փոխվում են:

Քննարկվող հանցակազմի իմաստով կարևոր է անդրադառնալ «կեղծել» բառին, որը բացատրական բառարանում պարզաբանվում է որպես՝ կեղծ կերպով ներկայացնել, իրականությունը խեղաթյուրել՝ աղավաղել, մի բանի նմանեցնել (խաբելու համար)¹: Ապացույցները հնարավոր է կեղծել տարբեր եղանակներով՝ եղած ապացույցներում կեղծ տեղեկություններ մտցնելով, կեղծ գրառումներ կատարելով (ջնջում, քերվածք), որի հետևանքով աղավաղվում է ապացույցի իրական բովանդակությունը, մի առարկան մեկ ուրիշով փոխարինելով կամ իրեղեն ապացույցները ձևափոխելու և բազմազան այլ ձևերով: Ապացույցների կեղծման բոլոր հնարքները կարելի է բաժանել երկու խմբի՝

1) ինտելեկտուալ կեղծիք, երբ ամբողջովին նոր ապացույց է ստեղծվում (այդ թվում՝ եղած իրական ապացույցը փոխարինելու համար),

2) նյութական կեղծիք, երբ եղած իրական ապացույցը փոփոխությունների է ենթարկվում:

Քննարկվող հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի վերլուծության ընթացքում անհրաժեշտություն է առաջանում անդրադառնալ այն հանգամանքին, թե արդյոք ապացույցներ կեղծելու հանցակազմը ներառում է նաև ապացույցների ոչնչացումը: Քրեագետների մի մասի կարծիքով՝ հանցակազմն առկա է նույնիսկ այն դեպքում, երբ ապացույցները ոչնչացվում են, այսինքն՝ դրանց մասնակի կամ ամբողջական ոչնչացում է տեղի ունենում²: Այդպիսի դիրքորոշում է հայտնել նաև ՌԴ Գերագույն դատարանը, ըստ որի՝ «(...) ապացույցների կեղծիք ասելով հասկանում ենք ապացույցների արհեստական ստեղծում կամ դրանց ոչնչացում անկախ այն հանգամանքից՝ դրանք մեղարանքի, թե պաշտպանության կողմի ապացույցներ են (...)»³: Հարկ է նշել, սակայն, որ տվյալ մոտեցման կողմնակիցները ճիշտ են մասամբ: Եթե մենք կարող ենք համաձայնվել ապացույցների մասնակի ոչնչացումը որպես ապացույցների կեղծում դիտելուն, ապա նույն մոտեցումը չենք կարող հայտնել ապացույցների ամբողջական ոչնչացման դեպքում, քանի որ այն չի կարող դիտվել որպես ապացույցների կեղծում: Այսպես՝ ապացույցների ոչնչացման արդյունքում արհեստական ապացույցներ չեն ստեղծվում կամ փոփոխություններ չեն կատարվում դրանցում, այլ ընդհակառակը՝ այդ ապացույցներն ընդհանրապես հանվում են գործի նյութերից, ուստի անհնար է խոսել ապացույցների կեղծման հանցակազմի առկայության մասին: Սակայն դա չի նշանակում, որ հիշյալ արարքում բացակայում են այլ հանցակազմի տարրեր: Հետևաբար անհրաժեշտություն է առաջանում քրեաիրավական համապատասխան գնահատական տալ տվյալ արարքին՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, թե հանցավորն ինչպիսի մտադրություն է ունեցել: Եթե ապացույցները ոչնչացվում են քաղաքացիական կամ վարչական գործերով, ապա նշված արարքը կարելի է որակել որպես արդարադատության իրականացմանը կամ քննությանը

¹ Տե՛ս **Է. Աղայան**, Արդի հայերենի բացատրական բառարան: «Հայաստան», Երևան, 1976 թ., էջ 718:

² Տե՛ս **В. Н. Борков**. Практика применения нормы о фальсификации доказательств (ст. 303 УК РФ): проблемы и пути их решения.// Законодательство и практика. 2011թ., № 1, էջ 20: **Л. В. Лобанова**. Преступления против правосудия: проблемы квалификации посягательств, регламентации дифференциации ответственности. Дис. докт. юрид. наук, Казань, 2000 թ., էջ 162 և այլն:

³ <http://www.vsrif.ru/indexA.php>

խոչընդոտել: Այս հողվածով է որակվում նաև պաշտպանության կողմի կամ տուժողի, քաղաքացիական հայցվորի, նրանց օրինական ներկայացուցիչների կամ ներկայացուցիչների, ինչպես նաև քաղաքացիական պատասխանողի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից քրեական գործերով ապացույցներ ոչնչացնելը: Իսկ այն դեպքում, երբ արարքը կատարվել է վարույթ իրականացնող մարմնի կողմից, ապա այն կարելի է որակել որպես քրեական պատասխանատվությունից ապօրինի ազատել, եթե վերջինիս գործողություններն ուղղված են հանցավորին քրեական պատասխանատվությունից ազատելուն:

Իրավաբանական գրականության մեջ առկա է այն մտտեցումը, որ քրեական գործերով ապացույցներ կեղծելը հնարավոր է միայն հարուցված քրեական գործի պայմաններում, որովհետև միայն այդ ժամանակ կարելի է հավաքել ապացույցներ և հնարավորություն ունենալ նաև դրանք կեղծելու¹: ՀՀ Քր. դատ. օր.-ի հողված 125-ի համաձայն՝ ապացույցները հավաքվում են հետաքննության, նախաքննության և դատական քննության ընթացքում՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված քննչական և դատական գործողությունների կատարման ճանապարհով: Այս դրույթի առկայությունն ինքնին ենթադրում է, որ միայն հարուցված քրեական գործի առկայության պարագայում է հնարավոր հավաքել ապացույցներ, սակայն օրենսդիրը թույլատրում է մինչև քրեական գործի հարուցումը կատարել սահմանափակ թվով քննչական գործողություններ (այդպիսի գործողություններից են համարվում դեպքի վայրի զննությունը, անձնական խուզարկությունը, հետազոտման համար նմուշներ վերցնելը, ինչպես նաև փորձաքննություն նշանակելը), որոնց կատարման շնորհիվ վարույթ իրականացնող մարմինը ձեռք է բերում տվյալներ, որոնք հետագայում օգտագործվում են որպես ապացույց և գնահատվում են այլ ապացույցների հետ համակցության մեջ: Վերը հիշատակված քննչական գործողությունների կատարման ժամանակ վարույթ իրականացնող մարմինը հնարավորություն է ունենում կեղծելու ձեռք բերված տվյալները, որոնք հետագայում կարող են համարվել ապացույց: Հետևաբար դժվար է համաձայնվել այն կարծիքի հետ, որ միայն քրեական գործ հարուցելուց հետո է հնարավոր կեղծել ապացույցները: Իհարկե, տվյալ իրավիճակում անհրաժեշտություն է առաջանում, որ այդ տվյալները հետագայում համարվեն ապացույց, այլպես նման հանցակազմի մասին խոսելն ավելորդ է:

Ի. Վ. Դվարյանսկովի կարծիքով, քննարկվող հանցակազմի սահմաններում հարցաքննվող անձանց ցուցմունքների կեղծում «մաքուր տեսքով» հնարավոր չէ, քանի որ դա կարող է իրականացվել բացառապես տվյալ անձանց վրա ներգործելու միջոցով, որի արդյունքում առաջանում է ոչ թե քննարկվող հանցակազմը, այլ ցուցմունք տալուն հարկադրելու հանցակազմը²: Հեղինակի նման կարծիքի հետ կարելի է համաձայնվել մասնակիորեն, որովհետև վարույթ իրականացնող մարմնի կողմից ցուցմունքներ կեղծելը հնարավոր է ոչ միայն ցուցմունք տվող անձին հարկադրելով, այլև մի շարք այլ եղանակներով: Այսպես, օրինակ՝ երբ վարույթ իրականացնող մարմինը դատարկ թղթերի վրա վերցնի ցուցմունք տվող անձի ստորագրությունը և բովանդակությունն անձամբ շարադրի կամ ցուցմունք տվող անձին տա արդեն իսկ

¹ Տե՛ս Ю. Щиголев. Ответственность за фальсификацию доказательств// Законность, 1999թ., № 10, էջ 13:

² Տե՛ս И. Дворянсков. Фальсификация доказательств // Уголовное право. 2001թ., № 2, էջեր 46-47:

լրացված թղթերը, որոնք նա պետք է ստորագրի: Քննարկվող իրավիճակներում վարույթ իրականացնող մարմինը ցուցմունք տվող անձին չի հարկադրում ցուցմունք տալ, և նույնիսկ հնարավոր են այնպիսի դեպքեր, երբ վերջինս անձամբ է խնդրում վարույթ իրականացնող մարմնին, որ նա լրացնի իր փոխարեն: Հետևաբար, նման իրավիճակները հարկավոր է նույնպես հաշվի առնել: Բայց և այնպես բոլոր այն դեպքերում, երբ վարույթ իրականացնող մարմինը հարկադրում է ցուցմունք տալ, ապա նման իրավիճակն անհրաժեշտ է գնահատել որպես ցուցմունք տալուն հարկադրել:

Ինչպես արդեն նշել ենք, Օրենսգրքի հոդված 349-ի առաջին մասը պատասխանատվություն է սահմանում քաղաքացիական կամ վարչական դատավարության գործով գործին մասնակցող անձի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից ապացույցներ կեղծելու համար: Քաղաքացիական կամ վարչական դատավարության գործով գործին մասնակցող անձը կամ նրա ներկայացուցիչը իրավունք ունի ծանոթանալու գործի նյութերին և այդ ընթացքում հնարավորություն է ստանում կեղծել ապացույցները: Նման դեպքում ապացույցներ կեղծելը հնարավոր է ինչպես եղած ապացույցները փոփոխելով, այնպես էլ նոր, կեղծ ապացույցներ ներկայացնելով:

Հատկապես կարևոր է տվյալ հանցակազմի տեսանկյունից պարզել հանցագործության ավարտման պահը, որը տարբերվում է՝ ըստ քաղաքացիական, վարչական կամ քրեական գործերի առանձնահատկությունների: Իրավաբանական գրականության մեջ վիճելի է համարվում քաղաքացիական գործերով ապացույցները կեղծելու ավարտման պահը: Այսպես, Յու. Շչիգալևը գտնում է, որ քաղաքացիական գործերով ապացույցների կեղծումը ավարտված է համարվում ապացույցները կեղծելու և դրանք դատարան ներկայացնելու պահից¹: Սակայն, մեր կարծիքով, հեղինակը տվյալ հանցագործության ավարտման պահը որոշելիս հաշվի է առել բացառապես գործին մասնակցող անձի կամ նրա ներկայացուցչի կողմից ապացույցը դատարան ներկայացնելու հնարավորությունը՝ բացառելով այն իրավիճակը, որ վերոհիշյալ անձինք գործի նյութերին ծանոթանալու ժամանակ իրական հնարավորություն են ստանում կեղծելու գործում արդեն իսկ առկա ապացույցները: Հետևաբար գործում եղած ապացույցները փոփոխելու դեպքում հանցագործությունն ավարտված է համարվում ապացույցը կեղծելու պահից, իսկ նոր կեղծ ապացույցներ ներկայացնելու դեպքում՝ գործի նյութերը դատարանի կողմից ընդունվելու պահից, քանի որ նոր ներկայացվող ապացույցները ապացուցողական նշանակություն են ստանում բացառապես դատարանի կողմից ընդունվելու պահից:

Վերոհիշյալ հեղինակը նշում է նաև, որ հանցագործությունն ավարտված է համարվում նույնիսկ այն դեպքում, երբ կեղծված ապացույցները դատարանի կողմից չեն ընդունվել և չեն դիտվել որպես ապացույց: Մասնագիտական գրականության մեջ, սակայն, այս հարցի կապակցությամբ արտահայտվել է այլ մոտեցում ևս: Մասնավորապես, Պ. Ս. Մետելսկին նշում է, որ այն դեպքում, երբ կեղծված ապացույցները դատարանի կողմից չեն ընդունվել, ապա դա գնահատվում է ոչ թե որպես ավարտված հանցագործություն, այլ դրա նախապատրաստություն²: ՂԺվար է համա-

¹ Տե՛ս Ю. Щиголев, նշված աշխ., էջ 12:

² Տե՛ս П. С. Метельский. Организация уголовная ответственность за фальсификацию доказательств (статья 303 УК РФ) // Вестник НГУ. ISSN 1818-7986. Серия: Право. 2006թ., Т. 2. Вып. 1., էջ 136:

ծայնվել քրեագետների՝ վերը ներկայացված դիրքորոշումներին այն դեպքում, երբ դատարանի կողմից չեն ընդունվել ներկայացված նոր կեղծ ապացույցները: Կարծում ենք՝ տվյալ իրավիճակը պետք է գնահատել որպես հանցափորձ: Պատճառը այն է, որ տվյալ արարքի օբյեկտիվ կողմն արդեն իսկ սկսվել է, և հանցավորը գիտակցում է, որ իրենից կախված ամեն ինչ արել է հանցագործությունն ավարտին հասցնելու համար (այսինքն՝ հանցավորը կեղծել է նյութերը և դրանք փորձում է ներկայացնել դատարան՝ որպես ապացույց), սակայն այն չի ավարտվել իր կամքից անկախ հանգամանքներով (այսինքն՝ դատարանը չի բավարարել միջնորդությունը կամ դրանք չի ընդունել որպես ապացույց): Հետևաբար, վերոհիշյալ արարքը չպետք է որակել որպես նախապատրաստություն, առավել ևս՝ ավարտված հանցագործություն: Այս կերպ է անհրաժեշտ նաև որակել վարչական գործերով ապացույցներ կեղծելը:

Ինչ վերաբերում է քրեական գործերով ապացույցներ կեղծելուն, ապա հատկապես հետաքրքրություն է ներկայացնում պաշտպանի կողմից քննարկվող հանցանքը կատարելու հարցը: Հարկ ենք համարում նշել, որ գործին կցելու համար պաշտպանը կարող է ներկայացնել նյութեր, այլ ոչ թե ապացույցներ, որոնք կարող են վարույթ իրականացնող մարմնի կողմից հետագայում՝ համապատասխան դատավարական ձևակերպում ստանալուց հետո, ստուգվել և գնահատվել որպես ապացույց: Տվյալ պարագայում օբյեկտիվորեն կարող ենք վկայել, որ պաշտպանի կողմից նյութեր ներկայացնելու դեպքում արարքը կհամարվի ավարտված միայն վարույթ իրականացնող մարմնի կողմից դրանք որպես ապացույց գնահատելու դեպքում, իսկ հակառակ պարագայում արարքն անհրաժեշտ է որակել որպես հանցափորձ: Մինչդեռ պաշտպանի կողմից գործի նյութերին ծանոթանալու ժամանակ գործում առկա ապացույցներում կեղծում կատարելը կամ դրանք փոփոխելն ավարտված է համարվում կատարման պահից:

Քրեական գործով ապացույցներ կեղծելու ավարտման պահն այլ լուծում է ստանում, եթե դա կատարվում է հետաքննություն կատարող անձի, քննիչի կամ դատախազի կողմից, քանի որ նշված պաշտոնատար անձինք իրավունք ունեն ինքնուրույն ապացույցներ կցելու գործին, ուստի ապացույցների կեղծումը նրանց կողմից կարող է կատարվել բոլոր հնարավոր եղանակներով: Այդ պատճառով էլ այս դեպքում հանցագործությունն ավարտված է համարվում ապացույցը գործի մեջ ընդգրկելու պահից:

Քննարկվող հանցագործության սուբյեկտիվ կողմը բնութագրվում է ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ դրա առկայությունը հավաստելու համար անհրաժեշտ է հիմնավորել, որ հանցավորը գիտակցել է, որ ապացույցներ է կեղծել քաղաքացիական, վարչական կամ քրեական գործով: Հանցագործության շարժառիթներն ու նպատակները արարքի որակման համար նշանակություն չունեն:

Հարկ ենք համարում անդրադառնալ նաև հանցագործության սուբյեկտին: Քննարկվող հոդվածի առաջին մասով նախատեսված հանցագործության սուբյեկտ կարող է լինել քաղաքացիական կամ վարչական դատավարության գործով գործին մասնակցող անձը (հայցվոր, պատասխանող, երրորդ անձ) կամ նրա ներկայացուցիչը, իսկ երկրորդ մասով նախատեսված հանցագործության սուբյեկտ՝ հետաքննություն կատարող անձը, քննիչը, դատախազը կամ պաշտպանը:

Մեր կարծիքով, անհրաժեշտություն է առաջանում հանցագործության սուբյեկտ-

ների ցանկը ընդլայնել, քանի որ անհասկանալի է օրենսդրի այն մոտեցումը, որ քրեական գործով ապացույցներ կեղծելու սուբյեկտների մեջ ընդգրկել է պաշտպանին, սակայն չի նախատեսել բոլոր այն անձանց (այդպիսիք են համարվում՝ տուժողը, քաղաքացիական հայցվորը, նրանց օրինական ներկայացուցիչները կամ ներկայացուցիչները, ինչպես նաև քաղաքացիական պատասխանողը կամ նրա ներկայացուցիչը, կասկածյալը, մեղադրյալը կամ նրանց օրինական ներկայացուցիչը), ովքեր իրավունք ունեն նյութեր ներկայացնել քրեական գործին կցելու համար կամ ծանոթանալ գործի նյութերին: Այսինքն՝ տվյալ անձինք ապացույցներ կեղծելու համար ունեն այն նույն հնարավորությունները, ինչ՝ պաշտպանը: Այս անձանց հանցագործության սուբյեկտների ցանկում նախատեսելով՝ մենք կլուծենք օրենսդրության մեջ առկա այն բացը, որի պարագայում վարույթ իրականացնող մարմինը ստիպված է լինում հողվածի դիսպոզիցիայում նկարագրված նույն արարքը կատարած անձանց տարբեր հողվածներով քրեական պատասխանատվության ենթարկել, քանի որ տվյալ անձինք նախատեսված չեն հանցագործության սուբյեկտների ցանկում: Օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է առաջանում ոչ միայն այս, այլ նաև այլ անձանց ևս ընդգրկել վերոհիշյալ հանցագործության սուբյեկտների ցանկում, այսինքն՝ այն բոլոր անձանց, ովքեր որևէ կերպ կարող են ապացույցների հետ առնչվել և նաև կեղծել դրանք: Մեր կարծիքով, այդպիսի անձանց մեջ կարելի է առանձնացնել հատկապես փորձագետին, մասնագետին, օպերատիվ հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմնին, ինչպես նաև դատավորին, որոնք իրականում շփվում են գործում եղած ապացույցների հետ և հնարավորություն են ստանում կեղծելու դրանք: Այսպես, օրինակ փորձագետին ուղարկվում են գործում առկա իրեղեն ապացույցները, որպեսզի նա կատարի փորձաքննություն, և հասկանալի է դառնում, որ փորձագետը կարող է այդ իրեղեն ապացույցների վրա եղած հետքերը ձևափոխել: Ինչ վերաբերում է օպերատիվ հետախուզական գործունեություն իրականացնող մարմնի կողմից ապացույցներ կեղծելուն, ապա այս առումով պետք է նշել, որ ՌԴ-ն բավականին առաջադիմական մոտեցում է ցուցաբերել այդ մարմնին՝ որպես սուբյեկտ նախատեսելով (ՌԴ քրեական օրենսգիրք հողված 303): Իսկ գործող օրենսդրության պարագայում վերոհիշյալ պաշտոնատար անձանց (դատավոր, ոստիկանության օպերատիվ աշխատակից, ով հետաքննություն չի իրականացնում) կողմից համանման արարքներ կատարելու պարագայում վերջիններս կարող են պատասխանատվության ենթարկվել պաշտոնական կեղծիքի, իսկ տուժողը, մեղադրյալը և այլք՝ փաստաթղթեր կեղծելու համար:

Հարկ ենք համարում անդրադառնալ ապացույցներ կեղծելն այլ հանցակազմերից սահմանազատելու առանձնահատկություններին:

Քննարկվող հանցակազմի հետ սերտորեն առնչվում է փաստաթղթեր կեղծելու հանցակազմը: Հաճախ գործնականում դժվարություններ են առաջանում արարքը հանցագործությունների համակցությամբ կամ կոնկրետ հանցակազմով որակելու հարցը որոշելիս: Իրավաբանական գրականության մեջ որոշ հեղինակների կարծիքով, այն դեպքում, երբ պաշտոնական փաստաթուղթը կեղծվում է քաղաքացիական գործում որպես ապացույց օգտագործելու նպատակով, ապա նման արարքն անհրաժեշտ է որակել միայն որպես ապացույց կեղծել: Այդ հեղինակները հիմք են ընդունում այն հանգամանքը, որ տվյալ իրավիճակում հանցավորի նպատակն ապացույց կեղծելն է, և պաշտոնական փաստաթուղթ կեղծելը դիտվում է միայն հան-

ցավոր նպատակին հասնելու միջոց¹: Հարկ է նշել, սակայն, որ վերը հիշատակված արարքների կատարման ժամանակ անհրաժեշտ է կատարված երկու արարքներին էլ քրեաիրավական գնահատական տալ: Տվյալ որակման համար հիմք է այն հանգամանքը, որ ապացույցներ կեղծելու օբյեկտիվ կողմը չի ընդգրկում պաշտոնական փաստաթղթեր կեղծելը և դրանք որպես ապացույց ներկայացնելը: Բացի այդ, հանցավորը գիտակցում է, որ նա պաշտոնական փաստաթղթեր է կեղծում, և այն ավարտված է համարվում կեղծելու պահից: Այլ կերպ՝ ապացույցներ կեղծելու և փաստաթղթեր կեղծելու հանցակազմերը միմյանց հետ չեն հարաբերակցվում որպես ընդհանուր և հատուկ նորմեր, հետևաբար փաստաթղթեր կեղծելը չի կարող կլանվել ապացույցներ կեղծելու հոդվածով: Վերոգրյալից կարելի է հետևություն անել, որ նման արարքներն անհրաժեշտ է որակել համակցությամբ՝ ապացույցներ և փաստաթղթեր կեղծելու հոդվածներով:

Ինչ վերաբերում է քրեական գործերով ապացույցներ կեղծելուն, ապա անհրաժեշտություն է առաջանում այս հանցակազմը սահմանազատել պաշտոնական կեղծիքից, որը նախատեսված է Օրենսգրքի հոդված 314-ով: Ընդ որում, այս արարքները նախատեսող հանցակազմերի օրենսդրական ձևակերպումներն այնպիսիք են, որ երբեմն դրանց հստակ տարանջատումը կապված է որոշակի բարդությունների հետ: Սակայն այն դեպքում, երբ պաշտոնական կեղծիքը մեկ ուրիշ հանցագործության (տվյալ դեպքում՝ ապացույցներ կեղծելու) օբյեկտիվ կողմի բաղկացուցիչ հատկանիշ է համարվում, ապա կլանավում է համապատասխան հանցակազմով: Հետևաբար վարույթ իրականացնող մարմնի կողմից ապացույցներ կեղծելը պետք է որակել ոչ թե հանցագործությունների համակցությամբ, այլ որպես ապացույցներ կեղծել: Քրեական գործով ապացույց չհամարվող այլ դատավարական փաստաթղթերի կեղծումը (օրինակ՝ քննիչի որոշումների մեջ կատարված կեղծումները), եթե դրանք ընդգրկվում են պաշտոնական փաստաթուղթ հասկացության ներքո, անհրաժեշտ է որակել որպես պաշտոնական կեղծիք:

Օրենսգրքի հոդված 349-ի երրորդ մասում նախատեսված են հանցակազմի ծանրացնող հանգամանքները: Դրանցից է քրեական գործով ապացույցներ կեղծելը, որը

1) կատարվել է ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործությունների վերաբերյալ գործերով,

2) անգգուշությամբ առաջացրել է ծանր հետևանքներ:

Առաջին ծանրացնող հանգամանքի բովանդակությունը բացահայտելու համար անհրաժեշտություն է առաջանում ծանոթանալ Օրենսգրքի ընդհանուր մասի հոդված 19-ին, որով սահմանվում են ծանր կամ առանձնապես ծանր հանցագործությունների հասկացությունները: Սակայն քննարկվող հոդվածի շրջանակներում մենք չենք անդրադառնա դրանց:

Օրենսդրությամբ նախատեսված երկրորդ ծանրացնող հանգամանքը վերաբերում է անգգուշությամբ ծանր հետևանքներ առաջացնելուն: Հարկ ենք համարում նշել, որ տվյալ ծանրացնող հանգամանքը հանցավորին մեղսագրելու համար անհրաժեշտ է բացահայտել հետևանքների նկատմամբ նրա կողմից անգգուշ մեղքի դրսևորումը, ինչպես նաև ապացույցներ կեղծելու ու առաջացած ծանր հետևանքներ

¹ Տե՛ս Ю. Щиголев, նշված աշխ., էջ 13: П. С. Метельский, նշված աշխ., էջ 137 և այլն:

րի միջև պատճառական կապի առկայությունը: Սակայն այս ծանրացնող հանգամանքի համար անհրաժեշտ է նաև բացահայտել «ծանր հետևանքներ» հասկացության բովանդակությունը: «Ծանր հետևանքները» արժեքավորվող հասկացություն է, որը կոնկրետ հանցագործության դեպքով օրենսդրի կողմից չի բացահայտվել, հետևաբար յուրաքանչյուր դեպքում դրա առկայությունը որոշում է իրավակիրառողը՝ գործի հանգամանքները հաշվի առնելով: Մասնագիտական գրականության մեջ և իրավակիրառ պրակտիկայում որպես այդպիսի հետևանքներ կարող են համարվել անմեղ անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելը, անձին երկար ժամանակով կալանքի տակ պահելը, անմեղ անձին դատապարտելը, անձի ինքնասպանությունը, նրա աշխատանքային, բնակարանային կամ այլ կարևոր իրավունքների խախտումը, խոշոր չափերի նյութական վնաս պատճառելը: Նշված հետևանքների առաջացման դեպքում արարքը պետք է որակել հանցագործությունների համակցությամբ՝ Օրենսգրքի հոդված 349-ի երրորդ մասով, և ակնհայտ անմեղ անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու, ակնհայտ անարդար դատավճիռ, վճիռ կամ դատական այլ ակտ կայացնելու կամ ինքնասպանության հասցնելու համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածներով:

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ФАЛЬСИФИКАЦИИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ И БАЗОВЫЕ ЗАДАЧИ ЕЕ КВАЛИФИКАЦИИ

Эмма Авагян

*Старший лаборант кафедры уголовного
процесса и криминалистики ЕГУ,*

*Главный специалист отдела совершенствования организации
следственных работ Специальной следственной службы РА*

Статья посвящена вопросу фальсификации доказательств. Как преступление, направленное против правосудия, оно представляет достаточно огромную общественную опасность, так как фальшивые доказательства принимаются как истинные и принявшие на ее основе решения по виду могут казаться основательными. Но, в результате может привлекаться к уголовной ответственности невиновное лицо, виновный может освободиться от уголовной ответственности или могут возникнуть иные опасные последствия.

В статье рассматривается уголовно-правовая характеристика деяния, вопросы, связанные с ее квалификацией, а также вопросы отграничения данного преступления от других преступлений.

CRIMINAL-LEGAL CHARACTERISTICS OF FORGERY OF EVIDENCE AND THE BASIC PROBLEMS OF ITS QUALIFICATION

Emma Avagyan

*Senior laboratory assistant of the YSU Chair of Criminal Processing and Criminalistics,
Chief specialist of the department of organizing and improving investigative activities of the RA Special Investigation Service*

The article is devoted to the forgery of evidence. As the crime, directed against the justice, it has enough great public danger, as the forgery of evidence adopt as true and making on its base decisions outwardly may seems well-founded. But, as a result, an innocent person may be subject to the criminal responsibility, the guilty person may release from criminal responsibility or may arise other dangerous circumstances.

In the article has been fulfilled the reflection to the criminal-legal characteristics of behavior, to the rows of problems connected with its qualification, as well as to the issues of discrimination of one crime from other crimes.

Բանալի բառեր – ապացույցներ, ապացույցների կեղծել, ապացույցներ ոչնչացնել, արդարադատության դեմ ուղղված հանցագործություն, պաշտոնական կեղծիք, ծանր հետևանքներ, քրեական պատասխանատվություն:

Ключевые слова – доказательства, фальсификация доказательств, уничтожать доказательств, преступление, направленное против правосудия, служебный подлог, серьезные последствия, уголовная ответственность.

Key words – evidence, forgery of evidence liquidate of evidence, crime directed against the justice, official forgery, serious circumstance, criminal responsibility.